פרק שני

ואלו מפסוקין

משנה א'

א. מה פירוש מפסיקין לפאה?

דברים המפסיקים לפאה הם אלו שאם הם באמצע שדהו הרי נחשבת שדה זו לענין פאה כשתי שדות, שאם הניח פאה באחת מהן על חברתה לא עלתה לו לפאה, שאמרה התורה לא תכלה פאת שדך, שלא יניח פאה משדה אחת לחבירתה, אלא צריך להניח בכל אחת פאה לעצמה (רע"ב ד"ה אלו).

ב. מה הם הדברים המפסיקים לפאה?

הנחל מפסיק לפאה (מ"א), והשלולית, שהיא אמת המים שאמות אחרות של מים שותות ממנה, וזה לשון שלולית, שמחלקת שלל לאגפיה (מ"א, רע"ב ד"ה והשלולית), ודרך היחיד, שרחבה ארבע אמות (מ"א, רע"ב ד"ה ודרך היחיד), ודרך הרבים, שרחבה שש עשרה אמה (מ"א, רע"ב ד"ה ודרך הרבים), והבור, שהיא שדה שאינה זרועה, כמו שמתרגם אונקלוס והאדמה לא תשם, וארעא לא תבור (מ"א, רע"ב ד"ה הבור), והניר, שהוא חרישה, כל אלו מפסיקים לפאה (מ"א, רע"ב ד"ה והניר).

ג. באיזה רוחב מפסיקים הבור והניר בין שדה לחבירתה?

שיעור רוחב הבור והניר כדי שלשה תלמים של מענית המחרישה (רע"ב ד"ה וזרע).

ד. מה החידוש בכך שדרך הרבים מפסיקה לפאה, הרי הוא קל וחומר מדרך היחיד?

באמת ברישא אין בזה חידוש, אבל כתב כן ברישא אגב סיפא שם כתוב שכל אלו אין מפסיקין באילן, וקמ"ל דאפילו דרך הרבים שהיא רחבה ט"ז אמה אינה מפסקת באילן (רע"ב ד"ה ודרך הרבים).

ה. מה הוא שביל, והאם מפסיק לפאה ומתי?

שביל הרבים ושביל היחיד הקבועים בימות החמה ובימות הגשמים מפסיקים לפאה (מ"א). ושביל הוא קטן מאוד, שיש בו רוחב כדי רוחב כף רגל, ומרים רגל זו ונותן רגל זו (רע"ב ד"ה שביל הרבים).

ו. מה החידוש בכך ששביל הרבים מפסיק לפאה, הרי הוא ק"ו משביל היחיד?

בא להשמיענו שאפילו שביל הרבים, דוקא אם הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים, כלומר שמהלכין בו אפילו בזמן שהשדות זרועות בימות הגשמים, אז מפסיק בין השדות הזרועות, ואי לא לא מפסיק (רע"ב ר"ה שביל הרבים).

ז. שדה שזרועים בה כמה מינים, כגון חיטה ושעורה ואחר כך שוב חיטה, האם יכול לתת פאה אחת לכל החיטים?

זרע אחר מפסיק לפאה (מ"א), כלומר, כששתי שדות זרועים חטים וביניהם קרקע זרוע מין אחר, נותן לכל שדה חיטים פאה בפני עצמה (רע"ב ד"ה וזרע אחר).

ח. מה היא שחת, ומה פירוש הקוצר לשחת?

שחת היא תבואה שלא הביאה שליש, דהיינו שלא הגיעה לשליש גידולה, וקוצרים אותה להאכילה לבהמות (רע"ב ד"ה והקוצר).

ט. מי שקצר מקצת שדהו לשחת, ומקום זה הוא באמצע שדהו, האם יכול לתת אחר כך פאה אחת לכל השדה, ומדוע?

הקוצר לשחת מפסיק, לדעת רבי מאיר (מ"א), דהוא סובר דקצירה לשחת לאו קצירה היא. ואינו נחשב כאילו התחיל לקצור את שדהו. ולכן נהיו כאז שתי שדות ונותן לכל אחת פאה (רע"ב ד"ה וחקוצר לשחת). וחכמים סוברים שאינו מפסיק, אלא אם כן חרש את המקום שקצר (מ"א). וטעמם, משום שהם סוברים שהקוצר לשחת נחשב תחילת קצירה, וכשתתבשל כל התבואה ויקצור אותה הרי זה כמסיים אז את קצירת כל השדה וממילא נותן פאה אחת לכל. אבל כשחורש את מקום הקצירה הרי מקום החרישה כשדה ניר המפסיק לפאה כמבואר לעיל (תוי"ט ד"ה אלא חרש). ואין הלכה כרבי מאיר (רע"ב ד"ה והקוצר לשחת).

משנה ב'

י. שדה שאמת המים עוברת באמצעיתה, האם נותן פאה אחת לכל השדה, ומתי?

אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת, דהיינו, שהיא רחבה כל כך עד שהעומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן, דעת רבי יהודה שאמה זו מפסקת לפאה (מ"ב, רע"ב ר"ה אמת המים). וחולק רבי יחודה על תנא קמא לעיל משנה א' שאמר שלולית, דהיינו אמת המים המחלקת שלל לאגפיה, דבכל ענין היא מפסיקה לפאה, ורבי יהודה סובר שאם יכולה להקצר כאחת אינה מפסקת. והלכה כרבי יהודה (רע"ב שם).

יא. שדה הזרועה על הר שחודו זקוף, האם מפסיק חוד זה לפאה, מתי ומדוע?

בל ההרים אשר במעדר יעדרון, אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה אחת לכל (מ"ב). דהיינו, הר שחודו זקוף ואין בקר בכליו יכולין לעבור שם, ומפסיק בין שתי השדות, הוא נותן פאה אחת לשתי השדות, ואין חוד זה נקרא הפסק, דהואיל והם נעדרים במעדר, דהיינו שבני אדם חופרים אותו הר בכלי שחופרים בו את הקרקע, אין זה נחשב הפסק אף שלא זרעו שם, דאין זה החוד כשדה בור, משום שהרואה מקום זה אומר שאין זה קרקע בור, אלא למחר יחפרו אותו במעדר ויזרעו אותו ושתי השדות הן אחת (רע"ב ד"ה וכל וד"ה הוא נותן).

משנה ג'

יב. איזה דבר נוסף מפסיק לפאה, והיכן הוא רמוז במשנתנו?

אומרת המשנה הכל מפסיק לזרעים, ומפרש בגמרא בירושלמי דהכל בא לומר שאם היה סלע עובר על פני כל השדה, אם צריך הוא לעקור את המחרישה מצד זה כדי לתת אותה לצר זה, מפסיק (רע"ב ד"ה הכל).

יג. כל הדברים הנ"ל המפסיקים לפאה, האם מפסיקים גם לאילן?

הכל מפסיק לזרעים, ואינו מפסיק לאילן אלא גדר (מ"ג), כשהוא גבוה עשרה טפחים (רע"ב ר"ה אלא).

יד. באיזה אופן גם גדר אינה מפסיקה באילנות לענין פאה?

אם היה שיער כותש אינו מפסיק, אלא נותנו פאה לכל (מ"ג), פירוש, ענפי האילן קרויין שיער. ופירוש שיער כותש, שענפי האילנות מתערבין זה עם זה למעלה מן הגדר כמו עלי התקוע במכתש (רע"ב ד"ה שיער).

משנה ד'

טו. באלו סוגי אילנות אין גדר מפסיקה לפיאה אף שאין ענפיהם מעורבים אלו באלו, ובאיזה שיעור נחשבים כמקום אחד לענין פאה?

בחרובין נותן פאה אחת לכל הרואין זה את זה (מ"ד), דהיינו, כל זמן שהעומד אצל אחד מהאילנות יכול לראות האילן האחר, אף על פי שיש ביניהן גדר, אינו מפסיק, ונותן פאה מאילן אחד על חבירו (רע"ב ד"ה כל הרואים). ועל זה העיד רבן גמליאל שנוהגין היו בית אביו לתת פאה אחת לזיתים שהיו להם בכל רוח, דהיינו שהיו נותנים פאה אחת על כל הזיתים שהיו להם לצד מזרחה של עיר, ופאה אחרת על כל הזיתים שהיו להם לצד מערבה של עיר, וכן לארבע רוחות העיר (מ"ד, רע"ב ד"ה לזיתים), ולחרובין היו נותנים פאה אחת לכל החרובים שהיו רואין זה את זה, כתנא קמא (מ"ד). ורבי אליעזר ברבי צדוק אומר בשם רבן גמליאל, שהיו נותנים פאה אחת לחרובין שהיו להם בכל העיר, אף על פי שאין רואין זה את זה (מ"ד, רע"ב ד"ה שהיו). ואין הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק שאמר משם רבן גמליאל, אבל הלבה ברבן גמליאל (רע"ב שם).

משנה ה'-ו'

טז. מי שקצר את שדהו ועשה גורן אחת, או שתי גרנות, מתי נותן פאה אחת לכל ומתי פאה לכל אחד ואחד?

הזורע את שדהו מין אחד, אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות, דהיינו שלקטו בשני זמנים, נותן פאה אחת. זרעה שני מינים, אף על פי שעשאן גרן אחת, נותן שתי פאות. הזורע את שדהו שני מיני חטין, כגון חיטה שחמתית וחיטה לבנה, אם עשאן גורן אחת, נותן פאה אחת, אם עשאן שתי גרנות, נותן שתי פאות (מ"ה, רע"ב ד"ה שני, תוי"ט ד"ה עשאן, תפא"י). ודבר זה הוא הלכה למשה מסיני, שכן מצינו שהיה כן מעשה, שזרע רבי שמעון איש המצפה בזמנו של רבן גמליאל את שדהו שני מיני חיטים, ושאלו את רבן גמליאל כיצד צריך להניח פאה, ולא היה בידו, ועלו רבן גמליאל ורבי שמעון איש המצפה ללשכת הגזית ושאלו כיצד צריך להניח פאה, ואמר נחום הלבלר שמקובל הוא מרבי מיאשא שקיבל מאביו של נחום הלבלר, שקיבל מן הזוגות שקיבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני, בזורע את שדהו שני מיני חטין, אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת, שתי גרנות, נותן שתי פאות (מ"ו, תוי"ט ד"ה לפני).

יז. מי הם הזוגות?

הזוגות הם כל אותן הנזכרים בפרק ראשון של מסכת אבות, שקבלו שנים מפי שנים עד שמעון הצדיק (מ"ו רע"ב ד"ה הזוגות).

משנה ז'

יח. שדה שקצרוה גוים, מתי מתחייבת בפאה ומתי לא?

שדה שקצרוה גוים לעצמם, פטורה מן הפאה, אבל אם קצרוה פועלים גוים לישראל, אז הוא כאילו קצרוה ישראל וחייבת (מ"ז, רע"ב ד"ה שרה).

יט. איזו עוד קצירה מצינו שאינה מחייבת בפאה, ומה טעם הפטור בכל אלו?

קצרוה לסטים, או קרסמוה נמלים, כדרך הנמלים לחתוך קנה השבולות מלמטה, שברתה הרוח או בהמה, בכל אלו פטורה מן הפאה (מ"ז, רע"ב ד"ה קרסמוה). והטעם, שכתוב בפאה ובקצרכם, עד שתהיו אתם הקוצרים (רע"ב ד"ה פטורה).

כ. קצר חצי השדה הראשון וקצרו לסטים חציה השני, האם חייבת בפאה, ומדוע?

קצר חציה וקצרו לסטים חציה, פטורה, מפני שחובת הפאה בקמה (מ"ז), כלומר חובת הפאה של בעל הבית נשארה בחצי שלא קצרה עדיין, וחצי זה קצרוה לסטים (רע"ב ד"ה שחובת).

כא. ההלכה היא שאם קצר אדם את כל שדהו נותן פאה מהעומרים. מדוע כשקצרו לסטים את חצי השדה השני פטור מן הפאה לגמרי?

אף על פי שאם כילה את כל השדה ולא הניח פאה חזרה פאה לעומרים וחייב להפריש פאה מן העומרים, זה הוא דוקא כשהוא עצמו כילה, דכבר התחייב בפאה, אבל כאן הוא לא כילה (רע"ב ד"ה שחובת).

משנה ח'

כב. באיזה אופן חייב ליתן פאה אף כשקצרוה לסטים?

קצרו לסטים חצי השדה הראשון וקצר הוא חצי השדה השני, נותן פאה ממה שקצר (מ"ח).

כג. קצר חצי השדה ומכר חצי השדה השני, מי נותן פאה, וכמה?

קצר חציה ומכר חציה, הלוקח נותן פאה לכל (מ"ח). מפני שחובת הפאה ממה שקצר נשאר בחצי שקנה הלוקח, והרי הוא כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר שיוציא ממנה הפאה שראוי להוציא מאותה שדה (רע"ב ד"ה הלוקח).

כד. קצר חצי השדה והקדיש חצי השדה השני, מי נותן פאה?

קצר חציה והקדיש חציה, הפודה מיד הגזבר, הוא נותן פאה לכל, דהיינו דהפודה מיד הגזבר מוציא מן החצי שפדה הפאה הראויה לשדה כולה (רע"ב ד"ה הלוקח).

פרק שלישי
מלבנות התבואה

משנה א'

א. מה הם מלבנות התבואה, ומדוע נקראים כך?

מלבנות הן ערוגות מרובעות, ובגלל שעשויות כדפוסי הלבנות קרויין מלבנות (רע"ב ד"ה מלבנות).

ב. מלבנות התבואה הזרועות בין הזיתים, האם די להן בפאה אחת, ומתי?

מלבנות התבואה הזרועות בין הזיתים, לדעת בית שמאי נותן פאה מכל אחד ואחד, וטעמם, הואיל ועומדות הערוגות כל אחת בפני עצמה ואינן מעורבות זו עם זו, סוברים בית שמאי שהזיתים מפסיקים ביניהם (רע"ב ד"ה ב"ש). ולדעת בית הלל נותן פאה מאחד על הכל (מ"א), שהכל נחשב שדה אחת, שלא חילק את התבואה למלבנות רק מחמת האילנות, ולא מחמת שרצה להפרידם זה מזה (שם ברע"ב ובמפרשים).

ג. מה הדין במלבנות התבואה שבין שאר אילנות, ומדוע נקט דוקא זיתים?

הוא הדין לכל שאר אילנות. ומה שנקט זיתים הוא להשמיענו שאפילו זיתים שחייבים בפאה לא מפסיקים לבית הלל, וכל שכן שאר אילנות שאין חייבין בפאה דפשיטא שלא מפסיקים (רע"ב ד"ה שבין חזתים).

ד. באיזה אופן מודים הכל שנותן במלבנות התבואה פאה אחת על הכל?

מודים בית שמאי שאם היו ראשי השורות של המלבנות מעורבין זה בזה, שהוא נותן פאה מאחד על הכל (מ"א). וכן בזמן שהאילנות צפופים, עד שבקרקע ששיעורה בית סאה שהוא חמישים אמה על חמישים אמה יש בה יותר מעשרה אילנות, מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל (רע"ב ד"ה ב"ש).

ה. באיזה אופן מודים בית הלל שאין נותנים פאה במלבנות התבואה מאחד על הכל?

בזמן שהאילנות מרוחקים זה מזה עד שבקרקע ששיעורה בית סאה שהוא חמישים אמה על חמישים אמה אין בה עשרה אילנות, מודים בית הלל שנותן פאה לכל מלבן ומלבן, דהואיל והאילנות מרוחקים זה מזה כל כך נראין הדברים שלא מחמת האילנות נעשו המלבנות, אלא בדוקא היה רצונו שיהיה כל מלבן לבד (רע"ב ד"ה ב"ש, תפא"י).

משנה ב'

ו. מה הוא המנמר את שדהו?

המנמר שדהו הוא מי שמלקט שדהו מקומות מקומות, דאז נראה השדה כמנומר, כלשון ונמר חברבורותיו, והכונה שקצר התבואה שנתבשלה ראשון ראשון בשדה (רע"ב ד"ה המנמר).

ז. המנמר שדהו ושייר מקומות ובהם קלחים לחים, כיצד נותן פאה, ומדוע?

המנמר שדהו ושייר מקומות ובהם קלחים לחים שעדיין לא נתבשלו, לדעת רבי עקיבא, כשחוזר ללקט הקלחים לחים ששייר, נותן פאה מכל אחד ואחד, משום שסובר רבי עקיבא שנימור מפסיק ביניהם, ואינו נחשב התחלת קצירה (מ"ב, רע"ב ד"ה נותן פאה). ודעת חכמים שנותן פאה אחת על הכל (מ"ב), שהנימור נחשב תחילת הקצירה (תפא"י). והלכה כחכמים (רע"ב ד"ה שהוא נותן).

ח. באיזה אופן מודים חכמים לרבי עקיבא שהמנמר שדהו ושייר בה קלחים לחים נותן פאה מכל אחד ואחד?

מודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות, שהוא נותן